

Когато половината деца не достигат базовите умения, промяната в образованието не търпи отлагане

9.9.2026 - | Национална мрежа за децата

Повече от половината български ученици не достигат базово ниво на функционална грамотност, а образователната система все още не успява да даде на всяко дете уменията и равния шанс, от които зависи бъдещето му.

След обявяването на резултатите от PISA 2025 отново българското общество обсъжда проблемите на българското образование. От Национална мрежа за децата напомняме, че ниските резултати не са оценка на способностите на българските деца или основание да обвиняваме учениците, учителите или родителите – те са оценка на системата и на резултата от десетилетия непоследователни политики, чести промени без анализ и подготовка и липса на устойчиво търсене на качество на образованието.

Най-тревожни са не местата в класациите, а децата зад числата:

- 58% от 15-годишните ученици не достигат минималното равнище на функционална грамотност по четене;
- 57% не достигат минималното равнище по математика;
- 47% не достигат минималното равнище по природни науки;
- едва 1% са сред най-добре представящите се по четене, 3% по математика и 2% по природни науки.

Резултати не показват подобрене. Напротив – спрямо 2022 г. представянето на българските ученици се влошава по четене и математика, а спрямо 2015 г. спадът е и в трите области. За последното десетилетие делът на учениците под минималното ниво на грамотност се е увеличил с 17 процентни пункта по четене, с 15 по математика и с 10 по природни науки.

Това означава, че повече от половината български ученици срещат затруднения да открият основната идея в текст, да използват информация по зададени критерии, да приложат математическо знание към всекидневна ситуация или да преценят дали дадено заключение се подкрепя от представените данни. Това са умения, необходими не само за училището, а за достъпа до висше образование и работа, за управлението на личните финанси, за разпознаването на дезинформация и за участието в демократичното общество.

Национална мрежа за децата призовава резултатите от PISA 2025 да не бъдат последвани от поредната краткотрайна кампания, взаимни обвинения или подготовка на учениците за конкретен тест.

Необходимият национален план за качествено образование не търпи повече отлагане. Настояваме за:

1. Национално съгласие за образованието, което да постави функционалната грамотност, благосъстоянието и равния шанс на всяко дете над политическите цикли. Планът трябва да съдържа конкретни междинни цели, срокове, отговорни институции и ежегодно публично отчитане.

2. Ранна и системна подкрепа за езиковото, читателското и математическото развитие – от детската градина и началния етап, без механично увеличаване на учебното съдържание. Всяко дете с трудности трябва да бъде разпознавано навреме и да получава индивидуална подкрепа, преди дефицитите да станат трайни.
3. Промяна в начина на преподаване и оценяване, така че училището да развива разбиране, критично мислене, решаване на проблеми, работа с информация и прилагане на знанията. Това изисква преглед на претоварените учебни програми, създаване на хоризонтално съдържание, насочено към развитието на критично мислене и съгласуване на националните изпити с уменията, които очакваме от учениците.
4. Целенасочена политика срещу образователната сегрегация и неравенствата, включително повече средства и специалисти за училищата с висока концентрация на деца от уязвими групи, подкрепа за смесена училищна среда и гарантиран достъп до качествено образование за децата в малките населени места.
5. Устойчива подкрепа за учителите, която включва качествена първоначална подготовка, практическо продължаващо обучение, наставничество, професионални общности и време за индивидуална работа с учениците. Учителите не могат сами да компенсират всички дефицити на системата.
6. Ефективни училищни екипи за подкрепа, включващи психолози, педагогически съветници, логопеди, ресурсни учители, образователни медиатори и социални работници според нуждите на децата, а не само според минимални нормативи.
7. Цялостна политика за безопасна училищна среда и превенция на насилието, основана на ранно разпознаване, ясни процедури, работа с целия клас и семейството и подкрепа както за пострадалото дете, така и за детето, което проявява агресивно поведение.
8. Разумна политика за дигиталните технологии, която да развива медийна, информационна и дигитална грамотност, вместо да се свежда единствено до забрани. Българските ученици прекарват средно 2,2 часа от учебния ден с дигитални устройства за развлечение – два пъти повече от средното за ОИСР – а 42% съобщават, че устройствата разсейват съучениците им в часовете по природни науки.
9. Реално партньорство с родителите, учениците и гражданските организации. Политиките не бива да бъдат разработвани без хората, които ежедневно преживяват последиците от тях. Участието на децата трябва да бъде част от оценката на учебните програми, училищната среда и предлаганите решения.
10. Публичност на данните и независима оценка на реформите. МОН следва да публикува задълбочен анализ на резултатите по региони, видове училища и групи ученици, при гарантирана защита на личните данни, както и да оценява кои политики действително подобряват ученето.

PISA не измерва всичко, което има значение в образованието, но резултатите не могат да бъдат омаловажени като недостатък на теста или като проблем на едно поколение.

България няма право да приеме функционалната неграмотност на половината от децата като нормалност. Необходима е промяна, която достига до класната стая и до всяко дете – независимо къде живее и в какво семейство е родено. Това е въпрос не само на образователна политика, а на права на детето, социална справедливост и бъдеще на страната.

Национална мрежа за децата е готова да работи с институциите за постигане на тази дългоочаквана промяна.

Темата за резултатите от PISA 2025 и необходимостта от ясна визия за развитието на българското образование коментираха и представители на Национална мрежа за децата:

Георги Богданов, изпълнителен директор на НМД – „Големият проблем е, че няма ясна визия

какво трябва да е бъдещето на българското образование“

Мария Брестничка, програмен директор на НМД – интервю за резултатите от PISA 2025

Разговорът за резултатите от PISA 2025 продължава и с предстоящата онлайн дискусия „Какво ни казват резултатите от PISA 2025 за образованието“, организирана от „Заедно в час“ и Българската предприемаческа организация на 10 септември 2026 г. от 18:00 ч.

Онлайн дискусията ще събере директори, учители, родители, представители на бизнеса и експерти, за да обсъдят какво стои зад резултатите от PISA 2025 и какви решения са необходими. Участието е бесплатно с предварителна регистрация.

Регистрация за онлайн дискусията

<https://nmd.bg/kogato-polovinata-decza-ne-dostigat-bazovite-umeniya-promyanata-v-obrazovaniето-n-e-tarpi-otlagane>